

מאמרי הגות וצפונות כפרד"ס התורה בעמק הפרשה

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ב

פרשת כי תצא

פרשת כי תצא

הזוהר הקדוש דורש את תחילת פרשתנו¹ כנגד מלחמת היצר הרע, ואת ה'ירח ימים' על חודש אלול:

"כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלהיך בידך ושביט שביו. וראית בשביט אשת יפת תאר וחסקת בה ולקחת לך לאשה. והבאתה אל תוך ביתך וגלחת את ראשה ועשתה את צפרניה. והסירה את שמלת שביטה מעליה וישבה בביטך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה. והיה אם לא תפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה".

כי תצא למלחמה על איביך - כאשר תצא למלחמה נגד האויב הגדול שלך, הוא יצר הרע, תצא עם דברי תורה.²

ונתנו ה' אלהיך בידך ושביט שביו – תצליח להכניעו, ותחזור ותשבה ממנו את התורה והמצוות ששבה ממך בעונותיך. אמר רבי שמעון: אוי על מצב שהיצר, המשול לעבד, שולט באדם, ככתוב:³ "תחת עבד פי ימלוך ונבל פי ישבע לחם". שהעבד אינו ראוי למלוכה, ואיש פחות ונבזה אם יהיה לו עושר, רבים ילמדו מדרכיו הרעים. ואוי ואבוי למצב בו העבד, יצר הרע, שובה את יצר הטוב בידו והוא מולך עליו.⁴

וראית בשביטה אשת יפת תאר – זו הנשמה, שכוחות היצר הרע לוחמים בה.

וחסקת בה ולקחת לך לאשה. והבאתה אל תוך ביתך – תחזיר את הנשמה להאיר את חשכת גופך, כי השפחה, הקליפה, ירשה את מקומה.

וגלחת את ראשה ועשתה את צפרניה – תטהר עצמה מזוהמת הנחש הנמשלת לשיער וצפורניים שהם מותרים הגוף.

והסירה את שמלת שביטה מעליה – שתסיר הנשמה את לבושי הטומאה והבגדים הרעים שעוטה מחטא העגל, במקום לבושי הקודש שקבלו בהר סיני, כמו שכתוב:⁵ 'ויתנצלו בני ישראל את עדינם מהר חורב', ובמקומם מוטל על כל נשמה ונשמה להפשיט מעליה את הבגדים הרעים על ידי המלחמה עם היצר, וללבוש תחתם מחלצות כבוד, על ידי מצוות ומעשים טובים.

ובכתה את אביה ואת אמה – 'אביה' - משל להקדוש ברוך הוא, ו'אמה' – משל לכנסת ישראל.

ירח ימים - זהו חודש אלול, שהוא זמן תשובה ובכיה, שבו עלה משה לבקש רחמים על ישראל שיכופר להם עוון העגל, ולכן הוא זמן תשובה להוריד פלגי מים על אי שמירת התורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ובאותו זמן היו ישראל רחוקים מהמלך מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים, והיו יושבים בתענית כל יום הכיפורים.

¹ דברים כא י – יד. על רמזים בשמות הפרשיות שבסוף חומש דברים, ועל ענין אשת יפת תואר לאשורו, על פי הסברו של האור החיים, כבר עמדנו בספר 'שם ונשמה' מעמוד רלו, יעויין שם.

² וכן דרשו חז"ל בקידושין ל, ב: בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

³ משלי ל, כב.

⁴ וכתב רבינו אפרים שהמלים 'אלהיך בידך' בגימטריה אלול, שיש כח מיוחד בחודש זה בכח התשובה לגבור על יצר הרע.

⁵ שמות לג, ו.

וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיךָ וּבְעֵלְתָּהּ, וְהִיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה - רמז ליחוד העליון של הקדוש ברוך הוא ושכינתו, ושישראל כרתו ברית עם בורא עולם שלא יעבדו עוד עבודה זרה, והוא כרת עמם ברית שלא יחליפם באומה אחרת.

וּמָכַר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף – לא תמעול בנשמתך בשביל אלהי כסף.

אשריהם ישראל! שהקדוש ברוך הוא גוזר עליהם תענית ביום הכיפורים ומכפר להם ומטהרם.

בין חודש לירח

המילה 'ירח' היא מילה נרדפת לחודש. כידוע, בלשון הקודש אין עודף מילים מיותרות, ויש לתת את הדעת מדוע בדרך כלל משתמשים במילה 'חודש', ולפעמים משתמשים במילה 'ירח'.

לגבי פדיון הבן נאמר: ⁶ וּפְדוּיָו מִן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּהּ. וכן בכל מקום בתורה מוזכר בדרך כלל לשון 'חודש', כמו 'ובראשי חדשיכם'.⁷

ואילו אצלנו בפרשה נאמר על אשת יפת תאר: ⁸ "וַיִּשְׁכַּח בְּבִיתָהּ וּבְכֶתֶה אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים".

ידוע גם שבכתובה כותבים בתאריך לשון 'לחודש פלוני', ואילו בגט כותבים בלשון 'לירח'.⁹

והנה לשון של ירח על חודש מצאנו בכל התורה רק אצל משה רבינו כשנולד: ¹⁰ "וַתֵּהָרֵ הָאִשָּׁה וַתֵּלֵד בֵּן וַתִּרְא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים". וכן בפרשת וזאת הברכה נאמר: ¹¹ "וּמִמָּגֵד תָּבוֹאֵת שְׁמֵשׁ וּמִמָּגֵד גֵּרֵשׁ יָרְחִים".

וכתב רבנו בחיי הסבר מדוע כאן שינתה התורה לכתוב לשון 'ירחים', וזה לשונו:¹²

משה, תמצא יום מיתתו בז' באדר. בו ביום נולד משה, שכתוב: ¹³ 'ולא יכלה עוד הצפינו', והיה זה בששה בסיון, יום שהיה עתיד לקבל התורה, שנתוסף בו עוצם אורה באותו יום לרמוז על גדולתו באותו יום, ועל כן לא יכלה עוד הצפינו, ועשתה תחבולה לשומו בתיבת גומא, כדי להסתיר את גופו מפני תוקף אורו.

ואם תחשוב מששה בסיון למפרע שלושה ירחים תמצא יום לידתו בז' באדר, ולכך אמר 'ירחים' שהם חדשי הלבנה, והן אדר ניסן אייר, שנים חסרים ואחד מלא, ולא אמר 'חדשים', לפי שהחודש, חלק אחד משנים עשר שבשנה, ואינן מוסיפין ולא גורעין, מה שאין כן חדשי הלבנה, שהן מוסיפים וגורעין, ומפני זה הזכיר לשון 'ירחים' כדי שיתבאר לנו מזה יום לידת הנביא.

והנה זה מבואר מן הכתובים כי בז' באדר נולד משה ובו ביום מת, וזהו מה שדרשו חז"ל,¹⁴ שהקדוש ברוך הוא ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, שנאמר: ¹⁵ את מספר ימיך אמלא".

נמצינו למדים מדבריו שלשון 'חודש' מורה על אחד חלקי שנים עשר מהשנה, שהוא תמיד שלושים יום, ואילו 'ירח' בא לציין שלפעמים מלא ולפעמים חסר. ולכן אצל משה רבינו שהיו שני

⁶ במדבר יח, טז.

⁷ שם י, י.

⁸ דברים כא יג.

⁹ שהסמיכוהו על הכתוב 'גרש ירחים'. ואילו בנישואין כתוב: 'כי יקח איש אישה חדשה'. הלבוש אבן העזר קנו.

¹⁰ שמות ב, ב.

¹¹ דברים לג, יד.

¹² על דברים לא, א.

¹³ שמות ב, ג.

¹⁴ קידושין לח.

¹⁵ שמות כג, כו.

חדשים חסרים ואחד מלא, נקט לשון ירחים.

ומשם נלמד לנושא שלנו לפי אותו יסוד, שכיון שהלשון ירח מורה על אי יציבות, שפעמים מלא ופעמים חסר, לכן נקטה התורה אצלנו לומר שהיא תבכה את אביה ואת אמה ירח ימים, שעליה לערער את מצבה הקודם בו היתה עובדת את השמש והירח ומשתחוה להם. ואכן כך הוא מסביר בפרשתינו שהשמש והירח מסמלים את אביה ואמה, שאין אביה ואמה אלא עבודה זרה, כמו שכתוב,¹⁶ "אֲמָרִים לְעֵץ אָבִי אֶתָּה וְלְאֶבֶן אֶתְּתָנוּ".

ומוטל עליה כעת להתנתק מעבודת כוכבים ומזלות, להדבק בקדושת עם ישראל. והזמן של ירח ימים' כולל כל ההיקפים של גרמי השמים, השמשי היומי, השבועי - של שבעת כוכבי הלכת, וההיקף החדשי הירחי, שעם ישראל מוזהר שלא לעובדם. ולפי זה רומז הכתוב באמרו לאביה – זה השמש, ולאמה – זה הירח, ו'את' בא לרבות את הכוכבים.

הרוקח מחדד את חסרונו של השם 'ירח' במובן של חודש:

'מה ירח בקטנותו בפגימתו ואורו כהה ופגום, כך יפת תואר, פגומה ומזוהמת כנגד בני ישראל'.

ובלשון דומה ב'בעל הטורים':¹⁷

'ירח ימים - ולא אמר חדש, לומר לך מה הירח אורו פגום כנגד אור השמש, אף גויה מאוסה היא כנגד בת ישראל'.

כלומר, אומות העולם נמשלו לחמה וישראל ללבנה. ואמנם ההתחדשות היא של הירח, אבל כשנוקטים לשון 'ירח' ההתייחסות היא כלפי השמש, וכנגד השמש אורו כהה וחלוש. אמנם מעלת הירח על פני השמש שהוא לא נשאר תמיד באותו מצב שגרתי, אלא יש בו מן ההתחדשות.

לכן לשון 'חודש' מתאים להתחדשותם של ישראל, שעתידיים להתחדש כמותה, אך על גויה נאמר שתבכה 'ירח' ימים ולא חודש.

ובדרך זו פירש ה'מכתב לחזקיהו'.¹⁸ שמאחר שזו אשת יפת תואר, אין הקדוש ברוך הוא רוצה בקיומה אצל ישראל, אלא 'וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה ובכתה...' כדי שתתגנה בעיניו, והבן הנולד ממנה סורר ומורה, שאנו דורשים סמוכים, לכן נקט הכתוב 'ירח' לרמוז שצריך לגרשה ולא יקיים אותה.

ובזה יובן גם כל מה שאמר הכתוב במשה 'שלושה ירחים' ולא כתוב שלושה חדשים, לפי שצריכה אמו שתגרשהו מביתה, לפי שהמצריים חשבו את החודשים משהחזירה עמרם, כמו שפירש רש"י ז"ל, ואם תניח אותו בבית, יבואו המצריים וישליכוהו ליאור.

וכן אצלנו, לפי דרשת הזוהר, שעל האדם לבכות את עזיבתו את אביו ואמו ירח ימים, בימי התשובה הללו, נכתב 'ירח ימים' כפי שכותבים בגט בגירושין, שעל האדם לגרש מתוכו את היצר הרע ולשוב לאביו שבשמים.¹⁹

'ירח דבש'

הביטוי החדש יחסית, 'ירח דבש', בא לציין את המתיקות המאפיינת את תחילת הנישואים, מתיקות המשולה למתיקות של דבש. במקור, המונח שימש לשלילה, כרמיזה לכך שלאחר תקופה קצרה, המתיקות צפויה לפוג. וכמו שאומרים בבדיחות, אחרי הדבש בא העוקץ!

כיום, הביטוי נהוג במשמעות חיובית, המתקשרת בעיקר לנופש שנהוג לערוך בסמוך לאחר

¹⁶ ירמיה ב, כז.

¹⁷ דברים כא, יג.

¹⁸ לרבי חזקיה פרץ זצ"ל, מרבני ג'רבה הראשונים לפני כמאתיים וחמישים שנה, עמוד כה.

¹⁹ שמעתי מהרב שלמה בוויאר שליט"א.

שמחת הכלולות. היות וירח הוא שם נרדף לחודש, לכן תקופה זו קרויה ירח דבש. ומדוע נקטו לשון ירח ולא חודש?

יש אומרים שמקור הביטוי אינו קשור לחודש אלא לירח, האהבה בין בני הזוג הושוותה לירח, שמיד לאחר מילואו הוא מאפיל. בהשאלה משמש הביטוי 'ירח דבש' גם לתיאור יחסים חדשים בתחומים שונים. בעברית ישראלית הביטוי "זה לא ירח דבש" מתאר מצב שאין לצפות כי יהיה נעים.

לפי היהדות אין מושג של 'ירח דבש' במתכונתו הנהוגה אצל עמים אחרים, אמנם לאחר הנישואים מחויב הבעל לקחת חופשה בת שנה, בה הוא משוחרר מהשתתפות במלחמה, זאת על מנת שיוכל לשמח את האישה שאותה נשא, וזה בנוסף לשבעת ימי המשתה, וכמו שכתוב בפרשה:²⁰

"כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, לֹא יֵצֵא בַצֶּבֶא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דֶּבֶר; נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת, וְשָׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח".

וכאן התורה מלמדת אותנו יסוד לחיים, שכדי לשמר חיי משפחה תקינים, יש לזוג תמיד לחדש ולהתחדש.

מוטלת עליהם המשימה שלא ליפול לשגרה, וכפי שהרחיבה בכך אמי מורתי, הרבנית סימה בצרי ע"ה בספריה 'הנישואין משימה' ו'משימה בשנים'.

טהרת המשפחה מביאה לכך שישנה תמיד התחדשות אצל בני זוג, וכמעט כל חודש מרגישים כברגע הכלולות, כאלו ערכו חופה מחדש. בבחינת:²¹ "וְאֶרְשָׁתִּיף לִי לְעוֹלָם", לעולם - כמו כלה מקושטת.²²

נחלת עולמים

רמז נוסף לחודש אלול יש בפרשתנו בפסוק:

"וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחְלָלוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר".²³

יהי"ה - בגימטריה שלושים, רמז לשלושים ימי חודש אלול, והרמז לתיבת 'אלול' במלים לו לא יש כאן תיבת אלול למפרע.

²⁰ דברים כד, ה.

²¹ הושע ב, כא.

²² מתוך הפיוט על הנשמה בבקשות של שבת, שסימנו שמעיהו, 'אודה לאל לבב חוקר'. ועיין עוד ב'באור שמות הנרדפים' בערך ירח שהביא ממדרש כת"י תימני שחודש הוא על תחילת החודש וירח על סופו. ולהשלמת העניין אביא מה ששלח לי אהוב נפשי היקר, הגר"א בר שלום שליט"א, רבה של בת ים, ממה שכתב בזה בספרו 'משפט הכתובה':

בסדר הגט של מהר"י מיניץ (סי' נג, והובא בלבוש סי' קכו ס"ג) כתב, "בגט כותבין לירח ואסמכוה אקרא דכתיב גרש ירחים. ובכתובה יכתבו חודש, ככתוב כי יקח איש אשה חדשה, כלומר גבי ליקוחין יכתבו חודש". והוסיף הלבוש (בסי' סו ס"ב) עוד גבי כתובה "יש לכתוב לחדש ולא לירח, דלא ליפתח פה לשטן. דגבי גט כתיב גירושין, דכתיב גרש ירחים".

והמלאכת חרש (חלק ט אות ג) הביא דבריו וכתב, "ואחריו נמשכו כל האחרונים וכתבו לכתוב בכתובה לחדש ולא לירח. ואני תמה על דבריהם ז"ל, והלא מצינו לגדולי הפוסקים הראשונים שכתבו גם בנוסח כתובה לירח ולא לחדש, וכן הוא וכו'. אולם כבר נתפשט המנהג במדינותינו ע"פ דברי האחרונים ז"ל לכתוב בכתובות דעלמא לחדש לא לירח". עכ"ל. ולמעשה, כן המנהג עד היום בכל הכתובות לכתוב "לחדש", הגם שאמנם ראינו קצת מנוסחי כתובה לרבותינו הגאונים והראשונים שכתבו "לירח", ומיניה שעכ"פ בדיעבד אי"צ לתקן. [א"ה: דו"ק בדבר הנ"ל, שהמילה 'ירח' מזכירה ענין גירושין, והמילה 'חודש' מזכירה ברית נישואין. ופורקי העול המציאו לצאת לירח דבש, ולא לחודש דבש..].

²³ דברים כא, טז.

וְהָיָה בַיּוֹם הַנַּחֲלִילוֹ אֶת בְּנָיו – כְּאִשֶּׁר הַבּוֹרָא יִשְׁלַם גְּמוּלָה לְכָל בְּנָיו, אִם זָכָה הָאָדָם וְהִתְקַרַּב לְבוֹרָאוֹ בַּיָּמִים אֵלּוּ, יִזְכֶּה לְנַחֲלוֹ חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַרְמוּזוֹ בְּתִיבַת וְהִי"ה, אוֹתוֹת שֵׁם הַוְי"ה, לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֱהוּבָה, הַצְדִּיק מְעִיקְרוֹ, עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה, מִי שֶׁהִיא רְחוּק וְנִתְקַרַּב, וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה, כִּי יִהְיֶה לוֹ הַזְדוֹנוֹת לְזָכוּיוֹת וַיִּחַשֵּׁב כְּבֶן הָאֱהוּבָה, וְגַם לוֹ יִנְחִיל יְרוּשַׁת עוֹלָמִים לְהַתְעַנֵּג עַל ה' יִתְבַּרֵךְ.

הַשְּׂבוּעָה בַּיּוֹם שְׂשִׁי, עֶרֶב שַׁבַּת קוֹדֶשׁ, י"ג אֱלוֹל חַל תֹּארִיךְ הַפְּטִירָה שֶׁל גֹּאֲוֹן עוֹזִינוֹ וְתַפְאֵרְתוֹ, רִבֵּן שֶׁל כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה, הַגֹּאֲוֹן רִבִּינוֹ יוֹסֵף חַיִּים, זְכוּתוֹ תִּגַּן עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲיָנוּ אִמֵּן.

וְנִבְיָא קִטְעַ מְדַבְּרֵי קִדְשׁוֹ הַמְתַּקְשֵׁר לְכָל מָה שֶׁהַבָּאנוּ בַּשְּׂבוּעָה שֶׁעָבַר אוֹדוֹת אַרְבַּעִים יָמֵי הַרְצוֹן, וְבִאֲוֶפֶן כְּלָלִי כְּלָפִי הַמְסַפֵּר אַרְבַּעִים.

"לֹא יְהִי לָךְ בְּכִסֵּף אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה. לֹא יְהִי לָךְ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה"²⁴.
וְזֶה לְשׁוֹן ה' בֶּן אִישׁ חַי':

"נִרְאָה לִי בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא עַל פִּי מָה שֶׁכְּתַבְתִּי בְּמִקּוֹם אַחֵר,²⁵ שֶׁבְּחֻטָּא אָדָם הִרְאִישׁוֹן נַעֲשֶׂה ל"ט קְלָלוֹת, וְיִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי תִיקוֹן שְׁעוֹשֵׁין בְּשְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'אֱהָבָה', שֶׁהֵם: אֱהָבָה בְּמַעֲשֶׂה, אֱהָבָה בְּדִבּוּר, אֱהָבָה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֵם מְסַפֵּר ט"ל, וְגַם עוֹד שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'אֱהָבָה' הַכְּתוּבָה בְּפִרְשַׁת 'וְאֱהָבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ', שֶׁהֵם, אֱהָבָה בְּשֵׁנֵי יִצְרִיךְ, וּבְנַפְשׁ וּבְמִמּוֹן, הֵרִיג' פְּעָמִים 'אֱהָבָה', גִּימְטְרִיָּה ט"ל, בְּזֶה מֵהַפְּכִים 'לֹט' שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרִירָה לְצִירוֹף 'טל', וּבְזֶה מִמְשִׁיכִים חַיִּים וְשִׁפְעַ מִן ט"ל אוֹתוֹת שֶׁל ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן.²⁶

²⁴ דְּבָרִים כֹּה, יג-יד. וְהַמְשַׁךְ נֹאמַר בְּפִסְקִים טו-טז: "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצִדְקָה יְהִי לָךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצִדְקָה יְהִי לָךְ לְמַעַן יִצְרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. כִּי תִוְעַבְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים כָּל עֲשֵׂה עוֹלָם".
²⁵ בְּהַקְדַּמְתוֹ לְפִרְשַׁת לך לך:

"אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהִיָּה תָמִים". (בְּרֵאשִׁית יז, א). נִרְאָה לִי בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא, שִׁידוּעַ: שֵׁם 'אֵל שְׂדֵי' מֵאִיר בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְהַטַּעַם - כִּי עוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא עוֹלָם הַשְּׁלִישִׁי, שֵׁשׁ קְדוּשָׁה מְשׁוּלֶשֶׁת, וְלִכְּנָן מֵאִיר שֵׁם 'אֵל שְׂדֵי', שֶׁחֲשׁוּבוֹ מְשׁוּלֶשׁ, כָּל שְׁלִישׁ הוּא קִט"ו כְּמִנִּין 'חֲסֵד גְּדוּל', וְלִכְּנָן מִשָּׁה רִבִּינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוּם - שֶׁזָּכָה אֵל הַנְּשֻׁמּוֹת דְּבִינָה דְּבִרְיָאָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב ב'שַׁעַר הַפְּסוּקִים' בְּפִרְשַׁת בְּרֵאשִׁית - נִקְרָא 'מִשָּׁה', שֶׁהוּא מְסַפֵּר 'אֵל שְׂדֵי', שֶׁכָּל שְׁלִישׁ הוּא מְסַפֵּר חֲסֵד 'גְּדוּל', שֶׁהוּא הִיָּה בְּסוּד הַחֲסִדִּים בְּנַפְשׁ רֹחַ נְשֻׁמָה שְׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת ב, ב): 'וְתֹרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וְלִכְּנָן נִתְּנָה תוֹרָה עַל יְדוֹ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לָנוּ מְעוֹלָם הַבְּרִיאָה.

וְהִנֵּה יְדוּעַ, שִׁישְׂרָאֵל נִשְׁמַתָּם חֲצוּבָה מִתַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד, שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, בְּסוּד 'בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאנוּ לְכַבּוּדוֹ', שֵׁשׁ מֵאִיר שֵׁם 'אֵל שְׂדֵי', שֶׁהוּא מְשׁוּלֶשׁ, כָּל שְׁלִישׁ מְסַפֵּר 'חֲסֵד גְּדוּל'. וְלִכְּנָן אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ שְׁלֵמִים בְּעַבְדוּתָהּ בְּאֱהָבָה מְשׁוּלֶשֶׁת, שִׁיְהִיָּה לָהֶם בְּעַבְדוּתָהּ הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ, אֱהָבָה בְּכוֹנֵה, אֱהָבָה בְּדִבּוּר, אֱהָבָה בְּמַעֲשֶׂה, אִזְ יֵאִיר בָּהֶם שֵׁם 'אֵל שְׂדֵי' שֶׁהוּא חֲשׁוּבֹן מְשׁוּלֶשׁ, כָּל שְׁלִישׁ מְסַפֵּר 'חֲסֵד גְּדוּל', כִּי הָאֱהָבָה הִיא מִצַּד הַחֲסֵד בְּסוּד (יִשְׁעִיָּה מֵא, ח): 'זֵרַע אֲבָרָהֶם אוֹהֲבֵי, וְגַם שֵׁם הוּא סוּד 'הַגְּדוּלָה', לִכְּנָן יֵאִיר בָּהֶם 'אֵל שְׂדֵי' שֶׁהוּא שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'חֲסֵד גְּדוּל' בְּנַפְשׁ רֹחַ נְשֻׁמָה שְׁלֵהֶם, וְעַל שִׁילוּשׁ זֶה רִמַּז לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת יט, ה): 'וְהִיָּיתֶם לִי סְגוּלָה', דּוּגְמַת הַסְּגוּלָה שֶׁהוּא נְקוּדַת הַחֲסֵד, וְהוּא מְשׁוּלֶשׁ בְּשִׁלְשׁ נְקוּדוֹת.

וְיְדוּעַ הוּא שְׁשִׁלְמוֹת הַעַבְדוּתָהּ בְּשְׁלוֹשׁ פְּעָמִים אֱהָבָה הַנּוֹכַחַת, רְמוּזָה בְּאוֹתוֹת שְׁלֵפְנֵי (כְּלוּמַר, הַבְּאוֹת בְּקִדְמַת שֵׁם הַוְי"ה, וְאִפְשָׁר לְקַרְוָא לָהֶם גַּם מִצַּד שְׁנֵי 'שְׂאֲחָרֵי' כְּדַבְּרֵינוּ בְּהַמְשַׁךְ) שֵׁם הַוְי"ה, שֶׁהֵם כּוּז"ו שֶׁמְסַפֵּר שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'אֱהָבָה'. וּבְזֶה פְּרִשְׁתִּי הַפְּסוּק (דְּבָרִים יג, ה): 'אַחֲרַי ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכוּ, כִּי כּוּז"ו שֶׁהֵם מְסַפֵּר ג' פְּעָמִים 'אֱהָבָה', אַחֲרַי אוֹתוֹת שֵׁם הַוְי"ה בְּאֵלֶּפ"א בֵּית"א.

וּבְזֶה יוּכַן בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא הַרְמַז כֹּאן, 'אֲנִי אֵל שְׂדֵי' שֶׁהוּא שֵׁם הַמֵּאִיר בְּבִרְיָאָה, שֶׁהוּא מְשׁוּלֶשׁ בְּג' פְּעָמִים 'חֲסֵד גְּדוּל', לִכְּנָן 'הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי', כְּלוּמַר, בְּאוֹתוֹת שֶׁהֵם לְפָנַי שְׁמִי, שֶׁהֵם מְסַפֵּר שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'אֱהָבָה', שֶׁהוּא בְּסוּד הַחֲסֵד הַגְּדוּל, וּבְזֶה תִּהְיֶה תָמִים בְּהֵאֲרַת 'אֵל שְׂדֵי'.

וּמֵאַחֵר שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִין לְעַבּוֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ וְלִקְיִים מִצְוֹתָיו בְּשְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'אֱהָבָה' שֶׁהֵם בְּכוּוֹנָה וּבְדִיבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, לִכְּנָן הַצִּיצִית שֶׁהוּא זָכָר לְכָל מִצְוֹת ה' עוֹשֵׁין בּו ט"ל כְּרִיכּוֹת, לְרִמּוּזוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִין לְרִאוֹתוֹ לְזַכּוֹר בּו מִצְוֹת ה' בְּאֱהָבָה מְשׁוּלֶשֶׁת, בְּכוּוֹנָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, וְלִכְּנָן נִקְרָא 'טְלִית' שֶׁהוּא ט"ל ת"י, וְהִיָּינוּ ט"ל רִמַּז לְט"ל הַנּוֹכַח, וְת"י הוּא מְסַפֵּר 'קְדוּשָׁה', שִׁימְשַׁךְ לָנוּ קְדוּשָׁה מִמְצוּהָ זוֹ שֶׁל ט"ל כְּרִיכּוֹת הַצִּיצִית, כִּי אֵין לָנוּ הַשְּׂגָה אֵלָּא בְּצִיצִית שְׁבִטְלִית, וְלֹא בְּגוֹף הַטְּלִית עֲצֻמוֹ.

²⁶ חֲשׁוּבֹן הַעֲסַמ"ב שֶׁהוּא ט"ל אוֹתוֹת:

ע"ב - מִלִּי יוֹדִין יו"ד ה"י וי"ו ה"י = 72

ס"ג - יו"ד ה"י ו"א ה"י = 63

מ"ה - מִלִּי אֵלֶּפֶן יו"ד ה"א ו"א ה"א = 45

ולכן יש בשבת אזהרה בט"ל מלאכות. וכל זה בישראל, כמו שאומרים: ²⁷ 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', רצונו לומר, בעבור אהבה, אבל הגוים, ²⁸ 'ישאר אצלם צירוף לט' שהוא לשון ארירה, ולכן לישראל מתעורר שם כוז"ו שמספרו ט"ל, לפתוח קברותיהם לעתיד בתחיה, מה שאין כן הגוים שנשאר אצלם צירוף ל"ט.

והנה ההפרש בין צירוף ט"ל ובין צירוף ל"ט - כי צירוף ט"ל אות הקטן במספר קודם הגדול במספר, וגם הוא בסדר ישר של אבג"ד, מה שאין כן צירוף ל"ט אות הגדול קודם, והוא בסדר אחר. ²⁹

וידוע שהאותיות נקראו 'אבנים' כנזכר בספר יצירה, ³⁰ ולכן לישראל שהולכים דרך ישר ודרך ימין, אצלם יש צירוף ט"ל שהוא סדר ישר, מה שאין כן גוים שהולכים לאחור, יהיה אצלם צירוף ל"ט שהוא בסדר אחר.

והנה המעוות במשקלות יש בביתו 'איפה ואיפה, גדולה וקטנה', והיינו הוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה, וזה עוול קשה ומר משני צדדין, ולכן לזה יתהפכו אותיות ט"ל לאותיות ל"ט - מדה כנגד מדה, כיון שהוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה, נמצא עושה עוול בשתיים.

וסדר רשעתו הוא כך, שתחילה ישתמש בגדולה בעוול לקנות בה, ואחר כך ישתמש בקטנה בעוול למכור בה, כי הדרך הוא שבתחילה החנוני יקנה מן התגר ואחר כך ימכור על יד על יד, נמצא עוול שלו עושהו תחילה בגדולה, ואחר כך בקטנה, ולכן בדין הוא שיתהפכו לו אותיות ט"ל לאותיות ל"ט, כי בצירוף זה אות הגדולה קודמת לאות הקטנה.

וידוע שהגוף נקרא 'כיס' שהוא כיס ונרתיק לנפש, וזהו שכתוב: 'לא יהיה לך בכיסך', רצונו לומר בגופך - 'אבן ואבן גדולה וקטנה', רצונו לומר, לא ישלטו בגופך אותיות ל"ט, שהם תחלה אות גדולה ואחריה אות קטנה, ודבר זה תלוי בזה, והוא, שלא יהיה בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה, והיינו עשיית העוול שיקנה בגדולה וימכור בקטנה.

ובאופן אחר נראה לי בסיעתא דשמיא, ויש להבין תחילה, למה במשקלות שהם 'אבן ואבן', נקט 'בכיסך', והלא המשקלות אינו מניחם בכיסו אלא גם המה מונחים בביתו וחנותו כאיפה? ועוד, למה חלקם לשתי חלוקות, שהיה לו לומר 'אבן ואבן איפה ואיפה גדולה וקטנה'!

ועוד יש לדקדק למה קרא לעבירה זו 'תועבת ה'?

ונראה לי בסיעתא דשמיא, בהקדים מה שכתב הרב המקובל, מורינו הרב רבי ששון מרדכי ז"ל, ³¹ בכתב יד ³² על פסוק 'מאזני צדק אבני צדק... אני ה' אלהיכם', שנודע, ארבע מרות יש באדם, שהם

ב"ן - מילוי ההיין יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה = 52

²⁷ לשון הטור אורח חיים סימן ס: על הברכה השניה של קריאת שמע: וחותרם ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה. וכיון שזו ברכה, פתיחת הראשי תיבות במה שכתב 'כמ"ש' שלא כבנדפס במהדורה המנוקדת: 'כמו שכתוב', אלא 'כמו שאומרים', כי אינו מן הכתובים.

²⁸ לפנינו: העכו"ם. וכן בהמשך. והוא שיגרא דלישנא מפני הצנזורה, והנכון לקרוא במקומות אלו גויים או נוכרים, או אומות העולם. למרבה האירוניה יש שפתחו בטעות במקומות רבים: אומות העולם עובדי עבודה זרה, והוא שיבוש, שדי לכתוב אומות העולם בלבד כי מדובר בהם גם אם אינם עובדי עבודה זרה.

²⁹ כסדר תשר"ק, מהסוף להתחלה.

³⁰ פ"ק ד משנה י"ב. ובפירוש הראב"ד שם: "שתי אבנים בונות שני בתים שלש בונות ששה בתים, ד' אבנים בונות כ"ד, חמש בונות מאה ועשרים בתים, שש אבנים שבע מאות ועשרים, שבע אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. פירוש אבנים - אותיות, וכן נאמר (יחזקאל כח, יד): 'בְּתוֹךְ אַבְנֵי אֵשׁ הִתְהַלַּקְתָּ', שפירושו מלאכים. וכתוב: (בראשית מט, כד): 'מִשֶׁם רֵעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל', ונקראו האותיות אבן, כי בערך שהאבן נחצב מסלע, כן האותיות נחקקו ונחצבו משם ה' סלעי וצורי. ולפי שהבתים והעעירות נבנים מאבנים, לפיכך נקרא בנין אבנים בתים. וכלי ספק שיש לו כתלים ותקרה ומעזיבה שביארנו לעיל."

³¹ הרש"ם - חכם ששון מרדכי שנודך מחבר הספרים 'קול ששון', 'אמרי ששון', 'תהלה לדוד', ודבר בעתו. ראה אודותיו בספר מיוחד לתולדותיו שיצא על ידי 'מכון הכתב'.

³² נדפס אחר כך בספרו דבר בעתו פרשת פרה ד"ה בחלל חרב. במהדורה החדשה המנוקדת מופיע בחלק ב' עמוד רכה.

מרה אדומה, ומרה שחורה, ומרה ירוקה, ומרה לבנה. ויש להם שיעור מוגבל לקיום האדם, ואם תתגבר האחת על חברתה יתהוו חולאים באדם, ואם תתגבר ביותר לבלי חוק – ימות, וכשהם שקולים זהו עיקר בריאות האדם.

ושמעתי מרב אחד, ³³ שהמאזניים הם כנגד שם הוי"ה, שהשלשלת שבאמצע העמוד שקורין אותה בערבי שייאל"א (העמוד המאונך שבמאזני התליה), כנגד אות יו"ד, והעמוד כנגד וא"ו, ושתי כפות כנגד שתי ההי"ן המקבלים שפע מן אותיות י"ו הזכרים, ומשפיעים לעולמות בקו המדה מה שצריך להם ומה שיכולים לסבול. ולכן, השוקל חסר, אינו רואה סימן ברכה, ולזה אמר: 'מאזני צדק אבני צדק... אני ה' אלהיכם' - לרמוז כי המאזניים רומזת לשמי: 'אני ה' אלהיכם', שרמוז שמי במאזניים, ואיך תשקול בה עול חס ושלוש. עד כאן דבריו.

והנה ידוע שהמרות של האדם מוטלים בכיס, ועיקר בריאות האדם הוא, שיהיו שקולים במדה שקצב להם ה' יתברך בטבע שלא תעלה ותתגבר אחת על חברתה, ואם האדם יעשה במאזניים שתעלה כף זו על חברתה בדרך עול ומרמה, אז גם במרות יתקלקל המשקל המוטבע בהם ותעלה אחת על חברתה שלא כראוי, ובזה יהיה קלקול גדול בבריאות האדם ויחלה.

וזהו שאמר 'לא יהיה לך בכיסך' - הוא כיס המרה, 'אבן ואבן' - הם שתי המרות שיש לך שם, 'גדולה וקטנה', רצונו לומר, לא תתגבר אחת על חברתה שיהיו אז גדולה וקטנה, אלא יהיו שקולים ושוים, אם תרצה כך, אז צריך אתה להזהר שלא יהיה לך בביתך 'איפה ואיפה גדולה וקטנה', כי אם תקלקל בזה, אז גם משקל המרות שבגופך יתקלקל שלא יהיו שקולים ביחד, אלא תגבר אחת על חברתה, ויהיו אז שתיים, אחת גדולה ואחת קטנה.

ולזה אמר: 'למען יאריכון ימיך על האדמה' - כי בריאות האדם וחייו תלויה בזה שלא יתגברו המרות אחת על אחת, ואם תאמר, למה כל כך יהיה חמור עון זה, שנוגע בחיות האדם? לזה אמר: 'כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה' - שהוא פוגם בשם הוי"ה כאמור.

ובזה פרשתי מה שאמר ישעיה נביא עליו השלום: ³⁴ "לכך יהגה אימה, איה סופר איה שוקל" - כי שתיים רעות הם: האחד במספר, שמונה מעות לחבירו ומטעהו במנין, ויש מטעהו במשקל, והאדם חושב שעושה מעשהו למטה בגשמיות בלבד, ולא! שבאמת הוא נוגע גם למעלה, שפוגם באותיות השם ברוך הוא, שכתוב: ³⁵ 'ה' צלך על יד ימינך', כלומר, כדמיון הצל כן הוא, שמה שעושה אדם למטה, נעשה דבר כנגדו למעלה, הן בטוב, הן להפך."

מנין הפסוקים והמילים

בפרשה ק"י 110 פסוקים והסימן: עלי. הדבר מתאים עם הקריאה בהפטרה 'רני עקרה לא ילדה', ועל"י ראשי תיבות עקרה לא ילדה.

פרשת כי תצא היא הפרשה השישית בספר דברים. ³⁶ והיא הפרשה המ"ט מתחילת התורה, הדבר רומז לתשובה כמנין האותיות בפסוק ביחזקאל לו, כה: "וְיִרְקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִפֶּלַטְמֵאֹתֵיכֶם וּמִפֶּלַטְמֵאֹתֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם". וכמנין האותיות של 'שמע ישראל' ו'ברוך שם' וכן כל שמות השבטים, וז' שמות שב'אנא בכח' קננה האמצעי של המנורה, וכמנין ימי ספירת העומר שאחר ארבעים ותשע יום נטהרים ומגיעים בשבועות לשער הן'.

ויש בה מספר המצוות הרב ביותר מבין כל פרשיות התורה. על פי מנין החינוך, יש בה ז"ך מצוות

³³ כן כתב רבינו גם ב'בן יהודע' בבא בתרא פח שמצא כתוב בשם רב אחד ז"ל, ומה שכתוב שם שהעמוד כנגד אות ד' צריך לתקן כנגד אות ו'. וצריך עיון מיהו אותו רב שאמר חידוש זה.

³⁴ ישעיה לג, יח.

³⁵ תהלים קכא, ה.

³⁶ לפי החלוקה לפרקים, היא מתחילה באמצע פרק כא, מפסוק י. ומסתיימת בסוף פרק כה, יט. אשר מאוגדים ב- 2 פרשיות פתוחות ועוד 42 סתומות. הפרשה מכילה 5 סדרים, כאשר הפרשה מתחילה באמצע סדר ומסתיימת בסוף סדר.

עשה ומ"ז מצוות לא תעשה.

ביחד יש כאן ע"ד מצוות. ורמז לדבר 'ושבת עד ה' אלהיך'. וחז"ל אמרו 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד'. וכתב מוהר"ש אסטרופולי³⁷ ש'כסא הכבוד' בפשוט כפול משולש ומרובע יוצא בגימטריה תשוב"ה. וידוע שהשם הקדוש אכדט"ם, שהוא האותיות שלפני השם אלהי"ם, והוא של רחמים הבאים לפני הדין, בסוד הפסוק 'בטחו בה' עדי עד' שהוא השם בכינה שמשם מקור התשובה.

מקאם השבת

מכיון שאנו קוראים השבת על היציאה למלחמה מנגנים במקאם צבא, ויש בפרשה גם אזהרות על העריות.

וכן קוראים הרבה בפרשה על לידת בנים, (דברים כא, טו – יח): "וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים... וְהָיָה בְיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בָּנָיו... פִּי יְהִי לְאִישׁ בֶּן". ובהמשך (בפרק כב, ז) נאמר: "שֶׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ". ובהמשך (כג, ט) "בָּנִים אֲשֶׁר יִלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקֶהֱל ה'". ובהמשך (כד, טז): "לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת". ובהמשך (כה, ה-ו) "פִּי יִשְׁבּוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֶיִן לוֹ... יִבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה... וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד".

ולכן מנגנים במקאם צבא כבהולדת בן. ואפשר להוסיף גם ניגונים ממקאם עג'ם שכן יש בפרשה את הפסוק 'כי יקח איש אשה חדשה', ומנגנים לחתן במקאם זה.

ימי פטירה בשבוע הבא

ביום יח באלול יום הפטירה של המהר"ל מפראג, שהבאנו דברים רבים משמו, וכן יום הפטירה של 'איסתאי' חכם רבי עבדאללה סומך זי"ע, ולנו קרבה משפחתית עם משפחת סומך, שכן סבתו של אמור שליט"א מסעודה בת פרחת בת אחותו של הגרי"ח היא בתו של יהודה סומך.

מה שהפנאי חושק הזמן עושק וטרם הצלחתי לסיים מאמר על המלך אחז שקשור אליו מבחינת גלגולים, ועוד חזון למועד.

ביום יט באלול יום הפטירה של מרן החבי"ב הלא הוא רבי חיים בן ישראל בנבנשת בעל 'כנסת הגדולה', וכתבתי ספר שלם אודותיו, ועדין עמי בכתובים, וממתין למי שירצה לקחת על עצמו להוציאו לאור.

ביום כ' באלול תשס"ז נפטר כבוד דודי היקר, הרה"ג מנחם בצרי זצ"ל שהקים את תלמוד תורה 'סוכת דוד', ופעל רבות ונצורות. והשנה ימלאו חמש עשרה שנה לפטירתו.

ניתן להשיג ב'סוכת דוד' ספר שנכתב על חייו ופעליו הרבים בארץ ובעולם, וכן ישנו ספר ממאמריו העוסק בערך הזמן, ובו מדבריו והגיגיו.

³⁷ ליקוטי שושנים.